№ 107 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 22 — 1903 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 22 № 107

ԵՐԵՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղը 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նոյն հարցի առիթով. — ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հիւանդ երգիչը. Ներսէս Շահլամեանին ցաւակցութիւն. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայերը Աբիսինիայում. Նամակ Գարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ի միջի այլոց.

ՆՈՅՆ ՀԱՐՑԻ ԱՌԻԹՈՎ

Երէկվայ համարում մենք ասացինք, որ մեր երկրում գործում է ներկայումս որոշ ջրաբաշխական օրէնք։ Այդ օրէնքը, իբրև առաջին փորձ, կարող էր ունենալ թերութիւններ։ Եւ գործնական կեանքը ցոյց տուեց, որ արդարև անհրաժեշտութիւն կայ օրէնքը վերաքննելու և նրան բարեփոխելու այն ցուցումների հիման վրայ, որ տալիս է կեանքի փորձը։ Թէ Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութիւնը, թէ նահանգական կոմիտէները, որոնք քննում էին մեր երկրի գիւղատնտեսական կարիքները, թէ ջրային առեանը և թէ մասնաւոր գիւղատնտեսներ մատնացոյց են եղել այն բարեփոխութիւնների և լրացումների վրայ, որոնց կարօտ է ջրային օրէնքը։ Ցանկալի է, սակայն, որ մինիստրութիւնը օր առաջ զբաղվի վերաքննութեան հարցով և մշակէ աւելի կատարեալ կանոնադրութիւն ջրաբաշխութեան վերաբերութեամբ։

Կարևոր ենք համարում ուշադրութիւն դարձնելու և հետևեալ հանգամանքի վրայ։ Մեր մէջ բաւականաչափ չէ քաջալերվում և խրախուսվում մասնաւոր նախաձեռնութիւնը ջրային գործում և դա շատ վնասակար է երկրի առաջադիմութեան համար։ Մեզ յայտնի են դէպքեր, երբ ընկերակցութիւններ կամ մասնաւոր անձեր ցանկացել են իրանց սեփական միջոցներով, իրանց հաշւով արդաւանդ շինել ամայի տեղեր, ջուր դուրս բերել և տանել նրան առուներով մինչև անջրդի տեղերը և նրանց մշակել, բայց հանդիպել են բազմաթիւ արգելքների և այդ պատճառով ստիպված են եղել ձեռք վերցնել իրանց բարի դիտաւորութիւններից։ Իսկ թէ մեր երկրի փորձերը և թէ արտասահմանեան երկիրների փաստերը ցոյց են տալիս, որ ներկայ դէպքում մասնաւոր նախաձեռնութիւնը կարող է մեծ գործեր կատարել։ Շատ ժամանակ է հարկաւոր և մեծ ծախքեր են պահանջվում մինչև որ պետութիւնը օգնութեան ձեռք կարկառէ բոլոր այն տեղերին, որոնք ռոռոգման կարօտ են։ Եթէ պետութիւնը կարողանայ միայն շատ խոշոր և լուրջ ձեռնարկութիւնները գլուխ բերել՝ իսկ միացածների իրագործութեան համար նա դիմէ մասնաւոր նախաձեռնութեան, դրանով նա թեթևացրած կը լինի իր դրութիւնը և ճանապարհ բացած այն ուժերի գործունէութեան համար, որոնք ներկայումս կաշկանդված են զգում իրանց։

Եթէ մեր երկրի գիւղական սակաւահող համայնքներին իրաւունք տրվէր, որ նրանք որոշ պայմաններով հաստատվէին պետական ազատ հողերի վրայ, նրանք յանձն կառնէին իրանց միջոցներով ջուր դուրս բերել և ռոռոգել անջրդի տեղերը և այդպիսով թէ աւելացնել կուլտուրական տեղերի տարածութիւնը և թէ ապահովել հողի և ապրուստի կարօտ գիւղական ազգաբնակութիւնը։

Այս օրերս պաշտօնապէս հրատարակվեց, որ երկրագործութեան մինիստրութեան մէջ հիմնվում է մի յատուկ կոմիտէ, որ պէտք է զբաղվի ջրի և ջրաբաշխութեան վերաբերեալ խնդիրներով։ Այդ կոմիտէը, որ կրում է ջրաբանական կամ հիդրոլոգիական անունը, պէտք է կենտրոնացնէ իր մէջ ջրի վերաբերեալ բոլոր գործերը և նիւթեր պատրաստէ թէ ջրաբաշխական օրէնքը կատարելագործելու և թէ ջրի վերաբերութեամբ բոլոր վիճելի և գիտական խնդիրները քննելու։ Այդպիսի մի կոմիտէի հաստատութիւնը վաղուցվայ պահանջ էր և միայն կարելի է ցանկալ, որ նա կարողանայ կարելիին չափ շուտով ցոյց տալ իր բարերար ազդեցութիւնը գործնական կեանքում։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՒԱՆԴ ԵՐԳԻՉԸ

(Նամակ Գանձակից)

«Մշակի» ընթերցողներին յայտնի է արդէն, որ այժմ Գանձակում տանջվում է ծանր հիւանդութեան ճանկերում մի անձնաւորութիւն, որի անունը մի ժամանակ, շատ արագընթաց ու կարճատև դժբախտաբար, դղրդում էր ոչ միայն հայ, այլ և օտարազգի լրագիրների էջերում և որով հայերն այդ պատճառով հպարտանում, պարծենում էին։ Հպարտութիւնն ու պարծանքը, ինչպէս նաև վիշտը, ցաւակցութիւնն ու արտասուքը հասարակական բնաւորութիւն կրող որ և է դժբախտութեան առիթով, հայից զոհաբերութիւն, փող չեն պահանջում, ուստի նա շատ առատաձեռն, անչափ շռայլ ու անդուսպ է թէ պարծենալիս և թէ ցաւակցելիս։ Այդ անձնաւորութիւնը, որով մի ժամանակ պարծենում էին հայերը, պարծենում էին անչափ, հոխորտաբար, այսպէս ասած՝ շռայլում էին նրա հասցէով «ազգային մեծ երգիչը», «հայ օպերային երգիչների թագաւորը», «մեծ ջնաշխարհիկ տենօրը», «հայոց Տամբերլիկը», «հայոց Մազինին», «օպերային Ադամեանն» և այլն, Ներսէս Շահլամեանն է, որը ուղիղ վեց ամիս է, ինչ հիւանդ է, շատ ծանր ու անյուսալի հիւանդ։

Սակայն նրա հիւանդութիւնը այն չէ, որը նկարագրված էր «Մշակի» ձմռվայ համարներից մէկում. պ. Եղեկեանին, Շահլամեանի մասին գրած յօդուածի հեղինակին, ինչպէս երևում է, ճիշտ տեղեկութիւն չեն տուել։ Բժիշկ Ամիր Ամիրխանեանցը, որը բժշկում է Շահլամեանցին, հաւատացնում է, որ նրա հիւանդութիւնը ջղային ընդհանուր խանգարումն է, որից վնասվել, նուազել է ոչ այնքան նրա մտաւոր օրգանները, ուղեղը, ինչքան մկանունքների ուժը, էներգիան։ Բաւական է Շահլամեանի հետ մի տասն րոպէի չափ խօսել պ. բժշկի հետ համաձայնվելու համար. բժ. Ամիրխանեանցը բանիմաց, լուրջ բժիշկ է ու ներքին հիւանդութիւնների լաւ մասնագէտ. առանց լուրջ հիմքերի նա այդպիսի կարծիք չէր յայտնի։ Շահլամեանը այժմս լաւ խօսում, դատում է, յիշում է իր հեռաւոր ու մօտաւոր անցեալից շատ դէպքեր. սակաւ է պատահում մաքերի, դատողութիւնների խառնումն, շփոթումն. երբեմն մտաւորապէս կատարեալ առողջ մարդու տպաւորութիւն է թողնում, բայց խօսելուց շուտ յոգնում է, ձանձրանում։ Ամենից աւել աչքի է ընկնում նրա ընդհանուր թուլութիւնը, եռանդի, էներգիայի խիստ պակասութիւնը. սաստիկ զգալի է մկանունքների զգայութիւնը, այնչափ, որ նորերս առանց որ և է ընդդիմադրութեան, առանց ցաւի տարել է մի օպերացիա. երկար պառկելուց եաևի մկանունքների վրայ գոյացել են վէրքեր, որոնց ստիպված են եղել հեռացնել անդամահատութեամբ։

Ապրում էր Շահլամեանը մինչև մարտի վերջերը իր քրոջ ընտանիքում, որը զուրկ է նրան խնամելու նիւթական միջոցներից։ Այժմս նա տեղափոխված է քաղաքային ժամանակաւոր հիւանդանոցը (пріемный покой), որտեղ նրա համար համեմատաբար աւելի յարմարութիւններ կան, քան առաջվայ տեղում։ Սակայն այդ յարմարութիւնները անպայման բաւարար, լաւ համարվել չեն կարող. նա տեղաւորվում է մի փոքրիկ սենեակում, որտեղ քնում է նաև նրա ծառան. երբեմն լաւ եղանակներին կատարում է թեթև զբօսանքներ, սակայն մենակութիւնից շատ նեղվում ու տանջվում է։ Շահլամեանի նիւթական միջոցներն աւելի քան ողբալի են. նա ոչինչ չունի։ Մի քանի ամիս առաջ մի տեղից ստացվել է նրա համար 200 ր., որով և այժմս ապրում է. ամսական մօտ 40—50 ր. ծախս է լինում նրա վրայ. հիւանդանոցին վարձ են տալիս, բայց բժշկական օգնութիւնը ձրի է։

Սակայն այժմեան պայմանների մէջ նա քիչ շատ բաւարար կերպով բժշկվել չէ կարող. նրան հարկաւոր են անհամեմատ աւելի լաւ պայմաններ՝ թէ բժշկվելու և թէ փոքր ի շատէ տանելի կերպով ապրելու իր կեանքի մնացող տարիներում. բժշկի ասելով, նա դեռ մի քանի տարի կարող է ապրել. նրան զգալի կերպով օգնել կարող են բուժավայրերը, յայտնի կուրօրտները, որտեղ կան օրինակելի հիւանդանոցներ։ Այդ բոլորի համար հարկաւոր է փող, միմիայն փող։ Այժմս անշուշտ շատ ցաւողներ կան Շահլամեանի համար, ինչպէս մի ժամանակ շատ պարծեցողներ են եղել նրանով. թող իւրաքանչիւր նախկին պարծեցող

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ի ՄԻՋԻ ԱՅԼՈՑ

Քսաներրորդ դարի հումանիտարական հոսանքը հրապարակ է հանել մի շարք շատ բարդ հասարակական խնդիրներ, որոնց լուծելու հարցը ժամանակակից գիտական շրջանի լուրջ ուշադրութիւնն է գրաւել։ Այդ հարցերից ամենահետաքրքրականը այսպէս ասած՝ «ոճրագործների յարութեան» ձեռնարկելու միջոցների անհրաժեշտութիւնն է, որին մի յօդուած է նուիրել յայտնի պրոֆէսոր Լոմբրոզօ։ Տուրինի պրոֆէսօրի արտայայտած մտքերի մէջ զանազան մասնագէտներ թէև կոմիկական կողմեր շատ են գտնում, բայց և այնպէս նրա մի քանի դատողութիւնների հետ համաձայնվում են։

Քաղուածօրէն բերում ենք այդ յօդուածը «Русс. Вѣд.»-ից։ Ոճրագործների վրայ գործադրվող ժամանակակից ուղղիչ միջոցները ոչ մի ազդեցութիւն չեն ունենում, այլ, ընդհակառակը, շատ դէպքերում այդ միջոցները ձգտում են աւելի ստորացնել ոճրագործի բարոյականութիւնը, դարձնելով նրան հասարակութեան համար աւելի վատթար անդամ, քան թէ առաջ։ Հիմնվելով մի քանի հեղինակաւոր աղբիւրների վրայ, Լոմբրոզօ պնդում է, որ բանտում ոճրագործը բարոյապէս աւելի է ընկնում։ Բանտի խստապահանջ օրէնքները բանտարկեալի վրայ ոչ մի ազդեցութիւն չունեն. նրանք յանցաւորներին միմիայն սովորեցնում են չարունակել իրանց արհեստը աւելի նուրբ խորամանկութեամբ։ Ժամանակիս աշխատանքի սարսափեցուցիչ գործողութիւնը, որի վրայ մեծ յոյս է դնում օրէնքը, թէև ունի իր որոշ ազդեցութիւնը, սահմանափակվում է մասնաւոր աննշան անհատներով, որոնք եղեռնագործութիւն կատարելու ժամանակ բոպէական մոլագցութեան են եղել մատնված կամ ունի իր ազդեցութիւնը այնպիսիների վերաբերմամբ, որոնք դատապարտվում են տաժանակիր աշխատանքի՝ դատաստանական սխալների շնորհիւ։ Փչացած մարդուն կատորգան բարոյապէս աւելի է ստորացնում, որովհետև դատապարտվածը սովորում է կեղծել։ Ի՞նչ լաւ բան կարելի է սպասել մի անհատից, որի մարդկային արժանաւորութիւնները սիստեմատիկաբար ստորացնվում ու ոչնչացնվում են։ Համոզված լինելով, որ բանտերի միջոցով չէ կարելի ուղղել ոճրագործին, դատապարտութեան պայմանական օրէնքը Լոմբրոզօ նպատակայարմար է գտնում գէթ յայտնի դէպքերում։ Հիւսիսային Ամերիկայում, Ֆրանսիայում, Բէլգիայում և Անգլիայում յանցաւորների մի որոշ դասակարգի վերաբերութեամբ հետևեալ օրէնքն է գործադրվում. «Գնա և այլ ևս մի մեղանչիր»։ Առաջին անգամ յանցանք գործողը պատժի չէ ենթարկվում այն պայմանով, որպէս զի ոճիրը կրկնվելիս դատարանը սաստկացնէ նրա պատիժը երկրորդ յանցանքի համար, ուշադրութեան առնելով որ նախընթաց յանցանքը անպատիժ է մնացել։ Այս օրէնքը, որ զգալի կերպով սակաւացրել է բեցիդիվիստների թիւը, Լոմբրոզօ օգտակար է համարում այնպիսի անհատների վերաբերմամբ, որոնք մի որ և իցէ յանցանք են գործել կրքոտութիւնից դրդված կամ այնպիսիների համար, որոնց մէջ անխախտելի ձգտում չը կայ դէպի ոճիրը։ Դատապարտութեան պայմանական օրէնքը ներում է ոճրագործին այն պայմանով, որ նա չը կրկնէ իր յանցանքը—այսինքն, որ նրա մէջ այլ ևս գոյութիւն չունենայ օրգանական ձգտում դէպի յանցանքը։ Սակայն ինչպէս վարվել այնպիսիների հետ, որոնց մէջ այդ օրգանական ձգտումը գոյութիւն ունի. ինչ անել այնպիսիներին, որոնց Լոմբրոզօ բնածին ոճրագործներ է անուանում—իրաւացի կերպով հարց են տալիս Տուրինի պրոֆէսօրին. չէ որ այսպիսիների համար բեցիդիվը անխուսափելի է։

Ժամանակակից քրէական—անտրապօլօգիական շկօլայն,—ասում է Լոմբրոզօ, անտեղի չէին յանդիմանում, որ նա ընդունելով հանդերձ բեցիդիվի անխուսափելիութիւնը պիտի սաստկացնէր պատժի խստութիւնը, բնածին ոճրագործների վերաբերմամբ այդ խստութիւնը հասցնելով նոյն իսկ միջնադարեան դաժանութեան. սակայն,—շարունակում է Լոմբրոզօ,— եթէ այդ յանդիմանութիւնը իրաւացի էր մի քանի տարի առաջ, բայց ներկայումս նոյն անտրապօլօգիական շկօլայի յատուկ ծառայութեանը պիտի վերագրել այն նոր գիւտը, թէ ոճրագործներից շատերը հասարակական լաւ անդամներ կարող են լինել։ Ահա թէ այդ լաւութիւնը ինչումն է կայանում։ Պատմութիւնը ասում է, որ Ֆրանսիական ժողովուրդը Լիւդովիկոս XIV ժամանակ յաճախապէս մաքսանենգներին և աւազակներին էր պարտաւոր, որ աղ էր գործածում, որը սաստիկ բարձր տուրքի պատճառով համարեա թէ անմատչելի էր և բուն ժողովրդի համար ներկայանում էր որպէս շքեղութեան առարկայ։ Հարաւային Ամերիկայում, հին Յունաստանում, ինչպէս և հին Հռոմում զօրքը ամենատարիներբու աւազակներից էր կազմված։ Մի քանի դար առաջ Ֆրանսիական հռչակաւոր chasseurs de vincennes կազմակերպված էր ոճրագործներից. անգլիական նաւատորմի ոգին ծովային աւազակներն էին կազմում, իսկ յունական զօրքի լաւագոյն մասը յունական աւազակներից էր բաղկացած։ Բոլոր ժամանակները, պնդում է Լոմբրոզօ, քաղաքական և հասարակական մեծ շարժումների աջողութիւնների կարապետները ոճրագործներն են եղել։

Բարբարոս ազգերի մէջ, որտեղ ոճրագործութիւնը մի հասարակ վարմունք է, ժողովրդի կատարեալ պաշտպաններն ու հերոսները ոճրագործներն են։ Կորսիկայում և Սարդինիայում, իսկ բուրբօնների ժամանակ և Սիցիլիայում, ընկճված ժողովրդի պաշտպանող հերոսները աւազակային խմբերն էին, որոնք աւարը բաժանում էին աղքատ ազգաբնակութեանը։ Նէապօլում, մասամբ և Սիցիլիայում Մաֆֆիա և Կօմօրրա հռչակաւոր աւազակախմբերը ժողովրդի արդարադատութեան միակ օրգաններն էին. նրանք էին ճանապարհորդների պաշտպանութիւնը ապահովացնում աւազակների արշաւանքներից, չը նայած, որ կառավարութիւնը այդ արշաւանքները սանձահարելու կարողութիւնից զուրկ էր։ Ցանցաւոր դասակարգի ձգտումը դէպի այնպիսի նորութիւններ, որոնք կեանքի կանոնաւորված յարաբերութիւնների հակադրութիւնն են կազմում, պայմանաւորված է նրանց օրգանական բացառութեամբ.

ու արդի ցաւող մի փոքրիկ նիւթական զոհաբերութիւն անէ Շահլամեանի օգտին, և ես հաւատացած եմ, որ մի քանի հազարաչափ գումար կը գոյանայ, որով Շահլամեանը, իր անողորմ հիւանդութեան դէմ մաքառելով, իր կեանքի վերջին տարիներում կապրի քիչ-շատ վայել հայ հասարակութեան նախկին պարծանքի կոչման ու դիրքին, կը մխիթարվի գոնէ նրանով, որ իր ազգն իր պէտներին քիչ-շատ գնահատել գիտէ։

Ընթերցողը բնականաբար հարց կը տայ՝ ինչ են անում ապա գանձակեցիները. իրանց համաքաղաքացիները չեն օգնում. ոչ, բնաւ ոչ, կը պատասխանենք մենք։ Մի քանի չքաւոր գրագէտ արհեստաւորներ, եկեղեցու երգեցիկ խմբի աջակցութեամբ, մի մասնաւոր տան յօգուտ Շահլամեանի մի երեկոյթ են տուել ու իրանց շրջանի մարդկանց աղքատիկ միջոցներից ընդամենը մի քանի րուբլի հայթհայթել և ուրիշ ոչինչ։ Մնացած Գանձակը, բուրժուա-ինտելիգէնտ Գանձակը, Շէյթան-Բազարի ու Բաղասխանի Գանձակը ոչ միայն մատը մատին չէ խփել ու չի խփում իր շնորհալի զաւակի համար, ոչ միայն մի մազաչափ անգամ չէ մտածում նրա դառն ու անտանելի վիճակի թեթևացման մասին, այլ մի տեսակ չարախնդութեամբ, նոյն իսկ ծաղրով է խօսում նրա հիւանդութեան մասին։

Յիշեցէք «Արաքսի արցունքի» անման երգչին, որը այժմս ինքն է արտասվում, որի տեսքն է արցունք հանում մարդու աչքերից, այլ ոչ ցնցող ու չքնաղ ձայնը, որը չը կայ այլ ևս. նա այժմս մի ջարդված-ջախջախված, լարաբեկ ու փոշածածկ քնար է՝ մի կողմ դուրս շպրտված, դուրս նետված գեղարուեստի տաճարից։ Անխղճութիւն, մեծ յանցանք ու անքաւելի մեղք է ոտի տակ տալ, կոխկրտել այդ քնարը. պէտք է վերցնել ու պահել, պահպանել նրան խնամքով...

Ստ. Տէր-Աւետիքեան

ՆԵՐՍԷՍ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆՑԻՆ ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր թղթակիցը գրում է Գանձակից, որ երգիչ Ն. Շահլամեանի հիւանդութիւնը խելագարութիւն չէ, այլ ջղային շատ լուրջ և ծանր հիւանդութիւն, այն է ներվերի ատրօֆիա և ընդհանուր ուժասպառութիւն։ Շարժող ներվերը մի որոշ չափով վերականգնել են իրանց գործունէութիւնը։ Նրան բժշկում է բժիշկ Ամիր Ամիրխանեանցը։

Հիւանդ երգչի համար ուղարկված է եղել Պետերբուրգից 200 րուբլի։ Բացի այդ հանգանակված են հետևեալ գումարները, որոնք այստեղ արձանագրվում են նուիրատուներին միամատցնելու համար։

Աստրախան՝ Բ.-ից 10 ր.։ Եկատերինոդար՝ Գ. Թորոսեանից 25 ր. Օմսկ՝ Կ. Աղայեանից 10 ր. Բագու՝ Մարգարիտ Լալայեանից 10 ր. Ռօստով՝ Եկատերինէ Ասատմանեանից 3 ր. Սոչի՝ Տիգ. Այվազեանի միջոցով 16 ր. 50 կ., որ նուիրել են հետևեալ անձինք. Տ. Ա.-ից 15 ր., Ս. Յ. և Վ. Մ. 2-ական ր. Յ. Յ.-ից 1 ր. 25 կ. Ա. Գ., Մ. Մ., Մ. Մ., Յ. Ա., Ծ. Պ., Ա. Հ., Պ. Վ., Վ. Բ.—1-ական րուբլի։ Խ. Փ., Հ. Զ., Կ. Կ., Պ. Դ., Հ. Պ.—50-ական կոպ.։ Պ. Յ. և Յ. Կ.-ից—40-ական կոպ.։ Ե. Մ., Մ. Զ., Թ. Յ., Ի. Ս., Ս. Մ., Գ. Վ.—20-ական կոպ.։ Յ. Մ.-ից 15 կ. և Սուլթանից—10 կ. (Գումարի կէսը Տէր-Դաւթեանի ընտանիքի օգտին)։ Դօրօգօբուժ՝ Գ. Դանիէլբէգեան 3 ր. Բանարագեագ՝ Մ. Այվազեանի միջոցով 20 ր. 70 կ., որ նուիրել են հետևեալ անձինք. մի ոմնից 10 դր., Եղբ. Մէլիք-Եսայեաններ 8 դր., Մ. Վանեանց 10 դր., Ա. Մարտինեանց 10 դր., Գ. Քոչարեան 15 դր., Եղբ. Փանեաններ 10 դր., Ա. Տէր-Զաքարեան 1 ր., Պ. Մանգասարեան 1 ր., Եղբ. Ղահրամանեաններ 5 դր., Գ. Միրզայեան 5 դր., Դ. Շահնազարեան 5 դր., Անծանօթ 5 դր., Ա. Նասիբեան 5 դր., Ե. Աւագեան 5 դր., Օ. Թոնեան 2 դր., Ս. Մէլիք-Ստեփանեան 2 դր., Ա. Տէր-Մինասեան 3 դր., Գ. Աւետիսեան 5 դր., Գ. Միքայէլեան 2 դր., Մի ոմնից 3 դր., Մ. Մանուկեան 2 դր., X-ից 2 դր., Մ. Ա.-ից 3 դր.—ընդամենը 117 դր. և 2 ր.։ Ղռանները փոխարինելով ռուսաց դրամի՝ 59 թումանը 100 րուբլիի, անում է 19 ր. 8 կ.։ Միացնելով սրան 2 ր. բոլորը անում է 21 ր. 8 կ.։ Դուրս գալով ճանապարհածախս 29 կ., ուղարկվում է 20 ր. 79 կ.։ Ղազախ՝ Մարիամ Բախտամեանի միջոցով 10 ր., որ նուիրել են հետևեալ անձինք. բժ. Սարգսեան 3 ր., տիկին Մ. Բախտամեանց 2 ր., Ա. Ս. Թումանեանց 2 ր., Յ. Տէր-Պետրոսեանց 2 ր., Ա. Առաքելեանցից 3 ր., Մ. Խաչատրեանից 1 ր., Գ. Սարուխանեանց 1 ր., Ա. Դանիէլեանց 2 ր., Ս. Սարատիկ օղլուց 1 ր., Եփ. Մուրադեանից 1 ր., Մ. Սարատիկեան 1 ր. և Ա. Ավշարով 2 ր.։ Աստրախան՝ Նունէ Սերգէեանի միջոցով Աստրախանում հանգանակված 100 ր.։ Կրասնովօդսկ՝ Ա. Մինասեան 1 ր. Թիֆլիս՝ Ա. քահ. Տէր-Յովհաննիսեան 1 ր. Ստաւրօպօլ՝ Գ. Այվազեանի միջոցով 11 ր., որ նուիրել են՝ Գ. Այվազեան 3 ր., Եղ. Թ. 2 ր., Կ. Մուրադեան 2 ր., Գ. Եորղանջեան 1 ր., Ա. Սէֆէրեան 1 ր., Ս. Ենիկոլոփեան 1 ր., Ա. Լ. 1 ր.։ Զօլօտոնօշա՝ Գ. Արասթեանից 1 ր. Սևքաղաք՝ Յ. Տէր-Յովհաննիսեանի միջոցով 30 ր. 50 կ., որ նուիրել են՝ Բ. Հախումեան 10 ր., В. Алексевъ 5 ր., Բ. Սէբբրակեան 3 ր., Ա. Միրզոյեան 5 ր., Պապէն 2 ր., պ. Մնացականեան 1 ր., պ. Լուսնեակեան 1 ր., պ. Սափարեան 1 ր., պ. Ստէփանեան 1 ր., Մ. Մաթէոսեան 1 ր., Մէժիան 50 կ.։ Գանձակ՝ Ա. Թուաքալեանի միջոցով 20 ր., որ նուիրել են Գանձակի ս. Յովհաննէս եկեղեցու երգեցիկ խմբի արհեստաւոր անդամները. Մ. Ղահրամանեան, Ա. Ժամհարեան, Ա. Թուաքալեան, Լ. Օհանեան, Դ. Ասատրեան, Յ. Արզումանեան։ Մեծ-Խանչալի՝ Է. Մահտեսեանից 1 ր.։ Ընդամենը նախկին յիշատակվածների հետ միասին 343 ր. 29 կ.։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ, մայիսի 21-ին, Արևմտեան Կովկասի նուաճման տարեդարձի օրը, ռուսաց Ալէքսանդր-Նևսկի տաճարում տեղի ունեցաւ պատարագ և ապա նոյն եկեղեցու հրապարակի վրա գոհացողական մաղթանք։ Մաղթանքին ներկայ էին զինուորական իշխանութիւնները և զօրամասեր Թիֆլիսում գետեղված զօրքերից։

—

Թիֆլիսի Միքայէլեան արհեստաւորաց ուսումնարանում այս տարի իրանց ուսման ընթացքն աւարտում են 38 հոգի, որոնցից 15-ը հայեր են, 14-ը—վրացիներ, 7-ը—ռուս և 2-ը գերմանացի։ Քննութիւնները արհեստաւորաց ուսումնարանում կը վերջանան մայիսի վերջերին, որից յետոյ ուսումնարանի արհեստանոցներում նորից կը սկսվեն գործնական աշխատանքները։ Աշակերտները ամառային արձակուրդ կը ստանան յուլիսի միջին թւերին։

—

Մեզ հաղորդում են Պարիզից, որ «Բանասէր» ամսագրի խմբագիր Յ. Բասմաջեանին ֆրանսիական կառավարութիւնը շնորհել է officiep d'Académie-ի աստիճանը և շքանշանը։

—

Պետերբուրգից հեռագրում են «Новое Обозрѣніе» լրագրին. «Մայիսի 16-ին, երեկոյեան, տեղի ունեցաւ դումայի հանդիսաւոր նիստը, որին ներկայ էին մինիստրները։ Կարդացվեցին ուղերձները այն պատգամաւորութիւնների, որոնք եկել էին ռուս և օտարերկրեայ քաղաքների կողմից։ Առանձին ցոյցեր բաժին ընկան ֆրանսիական պատգամաւորներին։ Միաձայն ողջոյնների արժանացան և Թիֆլիս ու Բագու քաղաքների պատգամաւորների յայտարարութիւնները Պետերբուրգում թոշակներ հիմնելու մասին։ Այս յայտարարութիւնները եզակի էին իրանց տեսակում։ Մայիսի 17-ին, քաղաքը ճաշկերոյթով պատուեց հիւրերին, որոնց թիւը հասնում էր 1500-ի։ Ճաշկերոյթը տեղի ունեցաւ կադէտների առաջին կորպուսի դահլիճում, որի շինութիւնը պատկանում էր Պետրոս Մեծի եռանդուն գործակից իշխան Մենշիկովին»։

—

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան մէջ եղած տեղեկութիւններով, քաղաքային ջրմուղը անցեալ տարվայ ընթացքում տուել է քաղաքային դրամարկղին 265,000 րուբլի եկամուտ, իսկ ծախս եղել է նրա վրա 130,000 րուբլի, ուրեմն քաղաքը զուտ արդիւնք է ունեցել ջրմուղից 165,000 րուբլի։ Պէտք է հոգալ գոնէ, որ այսպիսի խոշոր արդիւնք ստանալուց յետոյ՝ քաղաքացիները մաքուր ջուր ունենան գործածելու։

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութեան մէջ վերջնականապէս վճռված է կրթական ցենզ նշանակել այն անձանց համար, որոնք կամենում են մտնել ծառայութեան երկաթուղային գծերի վրա։

—

Սղնախից, դպիր Գ. Ամիրանեանից հիւանդ ուսուցչի օգտին ստացանք 1 րուբլի, որից 50 կոպէկ նուիրել է Գ. Ամիրանեան և 50 կ.՝ Մ. Առաքելեան։

—

Չքաւոր, հիւանդ օրիորդի օգտին ստացանք 50 կօպէկ Ա. Պօղոսեանից։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Թեմական առաջնորդը, Բենիկ վարդապետին արձակելով պաշտօնից, յանձնել է հոգաբարձութեան՝ տեսուչ ընտրել կամ Մեսրոպ և Մատթէոս վարդապետներից մէկին կամ ուսուցիչ իշխան Ջուրաբեանցին։ Բենիկի մտերիմները, որոնք իրանց շուշեցի են կոչում, դեռ այն լէտարգիական քնի մէջ լինելով, որով քնացրել է նրանց Բենիկը իր կախարդող լեզուով, ստորագրութիւն են մուրում Վեհափառի անունով՝ նրան թողնելու պաշտօնում։ Ահա թէ որ աստիճան մարդիկ ծախում են իրանց խիղճը։ Այդ ողորմելիները միթէ չը գիտեն, թէ ինչ խառնակութիւն է տիրում դպրոցի ներքին կեանքում»։

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Այսօր, մայիսի 19-ին, այստեղ հասաւ Կարսից հայ-կաթօլիկ հասարակութեան կողմից չորս հոգուց բաղկացած մի պատգամաւորութիւն՝ դիմաւորելու Տիրասպօլի կաթօլիկ արքեպիսկոպոս Ռօօպին, որ սպասվում է այսօր։ Ալէքսանդրօպօլից Ռօօպը գնալու է նաև Կարս»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԱԲԻՍԻՆԻԱՅՈՒՄ
(Նամակ Ջիբուտիից)

—

Այսօրվայ թղթակցութեանս նիւթ ընտրում եմ Աբիսինիայի հայ կեանքից, ինչ ամենից շատ հետաքրքրական պիտի լինի «Մշակի» ընթերցողներին։ Սակայն թող չը սպասվի, թէ պիտի տամ բոլորովին անծանօթ նորութիւններ։ Դարերով կռած-կոփված այդ կեանքը որքան էլ հեռու և օտար շրջանակում ամփոփված լինի՝ իր արտայայտութիւններով միշտ մի և նոյնն է մնում։ Արմատական փոփոխութեան համար դեռ սպասելիք օրեր շատ կան, դեռ շատ պինդ բռնած ունենք մեր պապենական յատկութիւնները՝ փոխադրելով այն սերունդից սերունդ։

Աբիսինիայի փոքրաթիւ գաղութի մէջ էլ այդ բուն հայկական տիպերը ներկայացնողներ ունենք։ Ահա ձեզ մի ծերուկ՝ տարիների ծանրութեան տակ կուռը դուրս ցցուած՝ մի յաւիտենական թափառող։ Երեսուն տարվայ պանդխտութեան մէջ նա այցելել է նախ, ի հարկէ, Կ. Պօլիս, յետոյ Կովկաս, Բօլգարիա, Եգիպտոս, Հնդկաստան, Աբիսինիա, կրկին Եգիպտոս, Տրանսվաալ, կրկին Աբիսինիա և ով գիտէ դեռ ուր՝ յաւիտենական կայանը գտնելուց առաջ պիտի քարշ տայ իր ցուպը։ Այս երկիրների երկար շարքը տեսնելիս՝ պիտի ասէք անշուշտ՝ ահա մի աշխարհաքաղաքացի։ Բայց չէ, սխալվում էք. ով գիտէ ինչ մի գաղտնի զօրու-

---

որովհետև այդ տիպարները իրանք աննօրմալ են, բնական է, որ զզուանք չեն տածում դէպի աննօրմալութիւնը։ Դրանցից շատերը արտաքոյ կարգի տոկունութիւն ունեն և այդ յատկութիւններով օգտվում են ոչ միայն իրանց նպատակին հասնելու, այլ նոյն իսկ իրանց գաղափարը արծարծելու, այն ինչ ազնիւ մարդիկ սարսափահար յետ են քաշվում այդ տեսակ գործունէութիւնից։ Սակայն մինչև անգամ այնպիսի դէպքերում երբ ոճրագործները գործում են յատկապէս իրանց շահերի համար, և այն ժամանակ դարձեալ շնորհիւ իրանց զարմանալի ընդունակութեան նրանք օգուտ են տալիս ուրիշներին։ Խղճի բացակայութիւնը, ապշելի տոկունութիւնը և խոչնդոտներից չը վախենալը յաճախ այնպիսի հետևանքներ են առաջացնում, որոնց հետ հաշտվելը ազնիւ մարդու համար անկարելի է։ Սուէցի ջրանցքի բաց անելը հսկայական մի պատրանք էր, որ կայացաւ նոյն յանցաւոր միջոցներով, որոնք տեղի ունեցան Պանամայի ջրանցքի քանդելուց։ Ապրանքի ֆալսիֆիկատորները այնպիսի մթերքներ են արտահանում շուկան, որոնք առողջութեան տեսակէտից վնասակար են. սակայն այդ ֆալսիֆիկատորներին է հասարակութիւնը այսօր պարտական, որ մենք ծանօթ ենք շատ բաղադրութիւնների հետ, որոնք առանց յանցանք գործելու անպայման պիտի մատնուէին անյայտութեան։ Արհեստական մետաքսը, գինի պատրաստելու զանազան անուշահոտ էսսէնցիաները, բամբակի գործուածքները—այս ամենը առաջ ֆալսիֆիկացիա էր։

Վերոյիշեալ հանգամանքներից Լօմբրօզօ այն եզրակացութեանն է գալիս, որ հասարակական շրջանից յանցաւորներին արտաքսելը նշանակում է հասարակութեանը իզուր տեղից զրկել մի ույժից, որ իւրաքանչիւր համայնքի անհրաժեշտութիւնն է կազմում։ Մօտենում է այն ժամանակը,—ասում է նա,—երբ հասարակութիւնը ոչ միայն միջոց կը գտնէ պահել իր շրջանում այնպիսիներին, որոնք յանցանք գործելու հակումներով են օժտված, այլ նոյն իսկ բնածին ոճրագործներին օգտակար անդամներ կը դարձնէ, և այդ կը լինի ոչ թէ թանգ արժէք ունեցող բանտերի միջոցով, ուր բանտարկեալները ոչ թէ ուղղվում, այլ աւելի են փչանում։ Արդէն ներկայումս յանցաւորների շահագործումը մի քանի բաներում, օրինակ ճահիճներ մաքրելու մէջ, զգալի հետևանքներ է տուել։ Սարդինիայում 25 տարվայ ընթացքում ոճրագործների շնորհիւ ծաղկած այգիներ և մարգագետիններ է դարձել 1144 հեկտար ճահճային հող։ Լօմբրօզօի կարծիքով, յանցաւոր ույժերին օգտակար գործադրութիւն տալու համար ասպարէզներ կան. այսպէս, օրինակ, կօլոնիաների զօրքը կարելի է կազմել թափառիկներից և որպէս պիօներների ուղարկել նրանց վայրենի ցեղերին կրթելու։ Մարդասպաններից կարելի էր լաւ վիրաբոյժներ շինել, իսկ քաղաքական յանցաւորներին կարելի էր ուղարկել աւելի անկուլտուրական երկիրներ, իբրև քաղաքակրթութեան մարգարէներ։

Սակայն այս բոլորը իրագործելու համար անհատների հակումները անհրաժեշտ է որոշել մատաղ հասակում, քանի որ դեռ չափահասութիւնը չէ մօտեցել. որքան վտանգաւոր է նրանց ուղղութիւնը, այնքան պիտի աշխատել ուղղելու նրանց դէպի ճշմարիտ ճանապարհ։ Յայտնի է, օրինակ, որ Բիքսիօ կապտանի թափառաշրջիկներից և զանազան ոճրագործներից կազմակերպեց այն հերոսային զօրախումբը, որ Իտալիայի ազատութեան գործում նշանաւոր դեր կատարեց ծովային ճակատամարտում։ Շատ մարդասպաններ և թափառաշրջիկներ թողեցին իրանց արհեստը Գարիբալդիի համարձակ ձեռնարկութեան շնորհիւ։ Ով կարդացել է Աւստրալիայի և Ամերիկայի պիօներների կենսագրութիւնը, նա գիտէ, որ վայրենի ցեղերին կրթող այդ պարոնները պրօֆէսիօնալ ոճրագործներ և մարդասպաններ են եղել։

Ոճրագործի մէջ թագնված մեծ ույժի խելացի գործադրութիւնը պիտի կայանայ նրանում, որ այդ ույժին օգտակար ուղղութիւն տրվի յօգուտ հասարակութեան։ Նօրմալ և յանցաւոր տարրերի միասին ապրելու գոյութեանը Լօմբրօզօ «սիմբիօզա» անունն է տալիս—տերմին, որը կենսաբանութեան մէջ գործ է ածվում ստոր օրգանիզմների միմեանց հետ ապրելու և միմեանցից փոխադարձ ծառայութիւնների փոխանակութիւններ անելու նշանակութիւնը։

Կուլտուրական ազգերի բարոյական պարտքն է գործադրել այն ույժերը, որոնք նրանց վնաս կարող են պատճառել,—ահա թէ ինչումն է բաղկանում ոճրագործի իսկական յարութիւնը, մի հանգամանք, որը հասարակութեան անդորրութիւն ապահովացնելով հանդերձ, միևնոյն ժամանակ ապահովում է և նրանց, որոնք բանտերն են նետվում։

Լօմբրօզօի նկարած հեռանկարը—իրաւացի կերպով նկատում է «Рус. Вѣд.»—ի հարկէ, շատ հրապուրիչ է. սակայն սրա համար պահանջվում է ճշգրիտ տեղեկութիւն, թէ մենք ում հետ գործ ունենք։ Պէտք է մինչև չափահասութեան հասնելը ոչ միայն որոշել անհատի բնական հակումները դէպի ոճրագործութիւնը, այլ և ապագայի հաւանական ոճրագործութեան բնաւորութիւնը։ Ենթադրել մարդասպանին վիրաբոյժ դժուար չէ, բայց հակառակը հազիւ թէ այնքան հեշտ լինի, ինչպէս երևակայում է Լօմբրօզօ։ Շատ կարելի է, որ սխալ դիագնօստիկան վիրաբոյժից ստեղծէ այնպիսի անհատ, որ աջողութեամբ կը մասնակցէ Պանամայի ջրանցքի մշակելուն։ Արդեօք, կը դադարէ՞ այն ժամանակ ոճրագործութեան հնարաւորութիւնը, եթէ յանցաւորը մինչև անգամ դատարանին չենթարկվի։

Չը նայած Լօմբրօզօի արտայայտած տարօրինակ մտքերին, նրանց մէջ այնուամենայնիւ ճշմարտութիւններ կան. անկասկած է, որ բանտը ոճրագործին չէ ուղղում. անկասկած է նոյնպէս, որ կրթողը, դաստիարակողը պիտի հաշվի կրթվողի անհատական առանձնայատկութիւնների հետ, և այս պարագաների ուշադրութեան առնելն միայն կարող է նպաստել յանցաւորի բաղդին և նրա հասարակական լաւ անդամ դարձնելուն։

Սակայն այս հնարաւոր է, բայց ոչ այն մեթօդով, թէ բնական կամ անբնական ոճրագործների որոշելը մարդակազմութեան միջոցով պիտի լինի։

Տիրոսեան

Բաթում.

թիւն, ցեղային յատկութիւն արդեօք ասեմ, չէ թոյլ տուած, որ հանգչի նրա մէջ զգացումների մի որոշ տեսակը՝ աւերված մի փոքրիկ կտոր հողի, որի անունը լսելիս մենք ամենքս էլ միատեսակ խորհրդածութիւններ ենք ունենում։ Շատ անգամ լսում էք այդ ծերուկի բերանից վերադարձի կարօտը. «Ա՛խ, պիտի գա՛յ, պիտի տեսնեմ այդ օրը, որ կարողանամ վերջին անգամ ոտներս ուղղել դէպի հիւսիս՝ դէպի երկիր»։ Դրանից յետոյ հայհոյանքների մի կոյտ դրան՝ արգելք եղողի գլխին և իբրև վերջաբան. «ծօ, չի ալ սատկի որ...»։

Ահա նաև մի ուրիշ, հակապատկերը նախորդի. ի հարկէ, ամենից առաջ ձրի ազգասէր, Աբիսինիանն նոր հայրենիք չինած, այստեղ հարս տացած, բայց Երուսաղէմը դեռ չը մոռացած, որի համար իր ունեցածի տասանորդը հոգու բաժին է խոստացել։ Մի իսկական հաճի աղա, որ իր բարիքները ամեն տեղ և ամենքի համար սփռում է, թէև փոխարէնը միշտ ապերախտաբար վարձատրվում։ Ահա այդ բարիքների շարքը, եթէ ուզում էք գիտնալ. մասգործը դրամի պէտք ունի. գիտում է մեր հաճի աղային փոխ առնելու համար, դիցուք հարիւր տալէր (տալէրը մօտ մի րուբլի), որի համար իբր տոկոս հաճին պահանջում է՝ դիւրութեան համար, ի հարկէ, չորս հատ եզի կաշի՝ ամեն ամիս։ Էլ ինչ հեշտ բան մասգործի համար։ Պարտիզպանին էլ մի և նոյն եղանակով փոխ է տալիս և այդպիսով եկամուտի աղբիւրներ ստեղծում, որոնց մինչև ցամաքելը իր վճարած դրամը կաշիի կամ պտուղի վերածվելով կրկնապատիկը կամ եռապատիկը արդէն իր սնդուկի մէջ վերադարձած է լինում։

Սրանք ծերերից։ Անցնենք երիտասարդութեան, որովհետև Աբիսինիայում էլ երիտասարդներ կան, թէև երկու-երեք տասնեակ։ Բայց այդ քանակութիւնն էլ աւելի կը պակասի, եթէ նրանցից դուրս հանենք ծեր-երիտասարդներին, որոնք իրանց գոյութեան իբրև ապացոյց տալիս են այն՝ որ ուտում են, խմում են և առևտուր անում, թէև իրանց ասելով երբեմն ուրիշ տեղ, ուրիշ հանգամանքների տակ տարբեր եղած են, իրանց գոյութիւնը տարբեր կերպով ցոյց տուած, բայց ես չեմ հաւատում որ այդպէս եղած լինի։ Հապա ինչու այդչափ շուտ մոռացվում են։ Թերևս բառերով յայտնած ցանկութիւններ ունեցած լինեն, որովհետև խօսելը դեռ հիմա էլ պահպանած են։

Շատերից մի օրինակ։ Վերջերս Հարար գնացել էի մի քանի օրվայ համար։ Ինձ տեսնելիս, մի քանի երիտասարդներ շրջապատեցին և պահանջեցին, այո, պահանջեցին, այն էլ յանդուգն կերպով, ի սէր չը գիտեմ ինչպիսի բարձր գաղափարների՝ որ Ծիբուտիում ապրող հայերի միջոցով բերված մի քանի հատոր գրքերը իրանց ուղարկեմ կարդալու։ Ընդունեցի՝ միայն մի պայմանով առաջարկելով վճարել իրանց ցանկացած գրքերի արժէքը՝ նորերը բերել տալու համար, որով փոխադարձաբար միմեանցից օգտված կը լինէինք։ Փողի ձայնը կուշտ հնչեց ականջներին, և այդ կարճ ճանապարհը թողնելով, ուզեցին երկար քարոզներով ինձ համոզել, որ ձրի տամ։ Այդ խօսքերից ես այն եզրակացութեան եկայ, որ աւելորդ բան կը լինէր նրանց ձեռը գիրք տալ. եթէ մինչև այսօր իրանց կարդացածից ոչինչով չեն օգտված, (ընդունելով որ իրանց կարդացածների մէջ անշուշտ շատ անգամ պատահած պիտի լինեն՝ թէ պէտք է գրքի համար էլ դրամ վճարել), այսուհետև էլ չը պիտի օգտվեն և որովհետև փողի պակասութիւնը չէր իրանց ստիպողը, որ ձրի լինի, դրա համար էլ մերժեցի։

Ահա նաև մատաղ սերունդը, մեր ապագայ յոյսը, որ ամենատխուր էջն է կազմում Աբիսինիայի հայ կեանքի պատմութեան. պոկված հայրենի հողից ու գէն ձգված տմայի խաւար անապատում, ուր ապաւինելու և ոչ մի սիւն չէ կարելի գտնել։ Ի՞նչ կարող են անել նրանց ծնողները, որքան էլ ուզեն ուսում տալ այդ փոքրերին. ընտանեկան կրթութիւնից դուրս ուրիշ ոչինչ չէ կարելի գտնել։

Մատաղ սերնդի մի ուրիշ տեսակն էլ կայ Աբիսինիայում, չը գիտեմ՝ այդ բանում առաջնութիւնը կարելի է տալ այս երկրի հայերին, թէ ոչ. խօսքս խառնածին հայ-խափշիկ երեխաների մասին է։ Նայեցէք դրսից, հայկական դրոշմը կրում են դեռ իրանց մի քիչ թուխ դէմքերի վրա ու «պապայ»-ի հետ «հայրիկ» էլ հնչեցնում. Ի՞նչ պիտի լինին նրանք—երևի այն, ինչ եղած են ամեն տեղ՝ որ Եւրոպայի սպիտակամորթը իր ոտը դրած է սևամորթների մէջ և նոր սերունդ առաջացրած։ Եթէ մի օր Աբիսինիան էլ այդ կերպարանափոխումով նուաճվի՝ ազգային պատմութեան մէջ մեր հայ-խափշիկները իբր ռահվիրաններ պիտի ներկայանան անշուշտ։

Փ. Արաբեան

Մայիսի 1

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Սալմաստ, ապրիլ 25-ին

Անցեալ նամակում գրել էի, որ Սալմաստի չարագործութիւնների հերոս Դարմօն էլ գոհ գնաց սարճանակի չխկացած գնդակներին։ Այժմ աւելորդ չեմ համարում Դարմօի սպանութեան հետևանքների մասին գրել, որ ընդհանուր խօսակցութեան առարկայ է դարձել և սարսափ է ազդում տեղացիների վրա։

Բոլոր սալմաստեցիք էլ վկայում են, որ Դարմօն ունեցել է իր փառաւոր անցեալը, բայց երբ մտնվել է անգործութեան՝ Մահլամ գիւղի «հօրի փէրիները» շրջապատել են նրան, տեղացիները իրանց անձնական հաշիւների համար փողի զօռով ձեռքի խաղալիք են դարձրել նրան—նա թողել է ազնիւ միջոցներով փող վաստակելու ճանապարհը և գէնքը ձեռին ապրել է առանց աշխատելու, կերակրվել է առանց քրտնելու։ Այդպիսով մենք տեսնում ենք, որ տեղի փչացած մթնոլորտը իր ծուղակն է ձգում գովելի անձնաւորութիւններին էլ, և երբ այդպիսի մարդիկ տեղացիների ստեղծած պայմաններով երևան են գալիս, տեղացիք առանց ամաչելու դրանց իրանց համար ցաւ ու պատուհաս են համարում, դրանց կենդանութիւնը ժողովրդի համար վնասակար են համարում։ Ինչպէս, օրինակ, մահլամցիք ամբողջ աշխարհին յայտարարել էին, որ իրանց տունը քանդողը Դարմօն է եղել։

Զատկին, մեռելոցի երկուշաբթի օրը Մահլամի գերեզմանատանը զարկվում է Դարմօն. մի խումբ կանայք, թւով 8—10 հոգի, գնում ընկնում են դիակի վրա լաց ու կոծ անում, սուգ տալիս ողբաձայն, որ զրկվեցին իրանց սիրեցեալ Դարմօյից, իրանց սիրեկան Դարմօյից։

Բայց այդ բոլորին հարկաւոր էր վերջ տալ և ահա մօտեցաւ ահեղ դատաստանի օրը։

Ընձակ վարդապետը, Սալմաստի առաջնորդական փոխանորդը, գնաց Մահլամ քննութիւն անելու։ Ժողովուրդը խուռն բազմութեամբ խռնվել է փոխանորդի շուրջը. սկսվեց քննութիւնը։

Քննութիւնից պարզվեց, որ մահլամցի կանայք են եղել Դարմօյի փչանալու պատճառը, պարզվեց, որ ութ հոգի Դարմօյի սիրուհիներն ու խորհրդականներն են եղել. (փակագծում ասեմ, որ այդ ութ հոգին էլ ունեն իրանց ամուսիններն ու զաւակները)։ Քննութիւնից պարզվեց, որ տեղացի հարուստները միշտ աշխատել են խեղճ ժողովրդի գլուխը ծեծել այդպիսի Դարմօ անձնաւորութիւններով, որպէս զի ժողովուրդը միջոց չունենայ գլուխ բարձրացնելու և աշխարհի չարն ու բարին տեսնելու։

Փոխանորդը հրամայեց կանանցից հինգ հոգու ծամերը խուզել (?), իբրև յայտնի պոռնիկների և հասարակութեան խաղաղութիւնը խանգարողների. բացի դրանից սոսկալի կերպով ծեծել տուեց բոլորին էլ. առաւելապէս այն երեքին, որոնք չարժանացան ծամերը կտրելու բաղդին։

Դարմօյի մահուամբ սարփարաստը, պարսից կառավարութեան տեղական ներկայացուցիչը, քրիստոնեայ ժողովրդի հովանաւորն ու պաշտպանը զրկվեց իր «կթան կովից», որ ինչպէս ինքն էլ խոստովանում է, միակ ամենալաւ աղբիւրն էր, միակ միջոցն էր ժողովրդի արիւնը ծծելու, նրա դառն քրտինքով վաստակած կօպէկները խլելու։

Մահլամ գիւղը տուգանքի պիտի ենթարկվէր աւելի քան 500 թումանի. սակայն փոխանորդի ներկայութիւնը և ձեռք առած խիստ միջոցները թոյլ չը տուին, որ մի թուման անգամ տուգանք առնվէր։ (Բայց տեղացիները փոխանորդից գաղտուկ մօտ 60 թուման տուգանք են տուել. իբրև «բաշխիշ»)։

Այսպիսի դէպքերը ցոյց են տալիս, թէ ինչ նշանակութիւն ունի, երբ մի վիճակ կամ թեմ տէր ու տիրական է ունենում։

Ներկայ րոպէիս փոխանորդի ներկայութիւնը ոչ միայն ցանկալի չէ կամ վնասակար է սարփարաստին՝ այլ և անտանելի է. սարփարաստն էլ եռանդուն կերպով աշխատում է փոխանորդի համար փոս փորել, բայց փոխանորդի բռնած ընթացքն ու սկզբի աջողութիւնները ենթադրել են տալիս, որ սարփարաստը ինքն է ընկնելու այդ փոսի մէջ։

Սպասենք և տեսնենք։

Մոլորակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Դանէվի ռուսասէր մինիստրութեան անկումը և Րաչօ-Պետրովի հակառուսական մինիստրութեան պաշտօնի կոչվելը, առիթ է տալիս եւրոպական և մանաւանդ ռուսական մամուլին զանազան ենթադրութիւններ անել։ «С.-Петерб. Вѣдомости» լրագիրը մի շատ հետաքրքիր յայտարարութիւն է անում, որ պարզում է Բօլգարիայում կատարված փոփոխութեան պատճառը։ Մասնաւոր, բայց արժանահաւատ աղբիւրից—ասում է լրագիրը—մենք իմանում ենք, որ իբր Դանէվի ռուսասէր կաբինետի անկումը և Ռուսաստանի մահացու թշնամիների պաշտօնի կոչվելը ներշնչված է անգլիական դիպլօմատիայից, որի ազդեցութիւնը վերջին տարիներս սաստիկ նուազել էր ռուս-աւստրիական համաձայնութեան շնորհիւ։ Րաչօ-Պետրովի կաբինետի յայտարարած քաղաքական սկզբունքը, որի համաձայն Բօլգարիան պէտք է անմիջապէս բանակցութեան մէջ մտնէ Թիւրքիայի հետ մակեդօնական հարցի լուծման մասին, (որի համար մտադիր էին Կ. Պօլիս ուղարկել յայտնի ռուսատեաց Նաչէվիչին), ինչպէս և բօլգարական արտաքին քաղաքականութեան բոլոր գործողութիւնները մակեդօնական հարցի վերաբերմամբ պէտք է ղեկավարվեն գաղտնաբար Անգլիայից, որի դիպլօմատիան մտադիր է բօլգարների միջոցով վերահաստատել իր նախկին հեղինակութիւնը Կ. Պօլսում և ոչնչացնել Թիւրքիայում ռուս-աւստրիական ազդեցութիւնը։ Այդ ուղղութեամբ անգլիական դիպլօմատիայի առաջին փորձը կը լինի Նաչէվիչի ջանքը՝ վերանորոգել Բօլգարիայի համար ամօթալի 1885-ի Թիւրք-Բօլգարական համաձայնութիւնը։ Հարկ չը կայ ասել, որ բօլգարական այժմեան կաբինետի այդպիսի անգլօ-թիւրքական քաղաքականութիւնից չէ կարելի սպասել ոչ մի էական թեթևացում Մակեդօնիայի բօլգար ազգաբնակութեան ճնշված վիճակի համար։ Այդ քաղաքականութիւնը արդէն այն պատճառով չէ կարող օգնել մակեդօնացիներին, որ նրան իբրև հիմն ծառայում է ոչ թէ հոգալը նրանց ճակատագրի մասին, այլ ցանկութիւն՝ վնասել ռուս-աւստրիական ծրագրին Մակեդօնիայում րեֆօրմներ մտցնելու համար, անդամալուծել ռուսաց քաղաքականութեան գործողութիւնները և այդպիսով զրկել Ռուսաստանը իրաւունքից՝ միջամտել ի նպաստ Թիւրքիայի քրիստոնեաներին։ Րաչօ-Պետրովի կառավարութիւնն իր կողմից ամեն միջոց ձեռք է առնում համոզելու Բօլգարիայի ժողովուրդին, ինչպէս և Մակեդօնիայի բօլգարներին, թէ Ռուսաստանը անզօր է որ և է բան անել մակեդօնական բօլգարների թշուառ վիճակը ամոքելու համար։

—«Information» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը հաղորդում է, որ ամեն տեղ Թիւրքիայում երկիւղ են կրում և սպասում են, որ Սալօնիկի դէպքերը կը կրկնվեն կայսրութեան միւս տեղերում։ Մակեդօնական յեղափոխականները պատրաստվում են նոր յարձակումների։ Նրանց նշանաբանը այժմ դինամիտն է։ Ծայրահեղ յեղափոխականները համարում են ռումբը իբրև ամենաիրական և ազդեցիկ միջոց Թիւրքիայի հետ կռվելու համար, որովհետև միայն ռումբերով նրանք կարող են վախեցնել թիւրքերին և Թիւրքաց կառավարութեանը։ Եւրոպայի հասարակական կարծիքը—նկատում է լրագրի թղթակիցը—արդար չէ, երբ անարխիստ է անուանում այն մակեդօնացիներին, որոնք դիմում են ծայրահեղ միջոցների կռւի մէջ։ Պէտք է յիշել, որ մի և նոյն չարժարիթներով 1896-ին, հայերը արձակվեցին Օտտօմանեան բանկի վրա Կ. Պօլսում։ Եւ սակայն, նրանք ամենևին անարխիստներ չէին. դրանք միայն մարդիկ էին, որոնք վճռել էին վրէժխնդիր լինել Թիւրքաց բռնութիւնների զոհերի համար։

—Արտասահմանեան լրագիրները մի շատ տարօրինակ լուր են հաղորդում։ Ցայտնի է, որ Նօբէլի անունով հաստատված կայ մի մրցանակ. 200,000 ֆրանկ, որը պէտք է տրվի այն անձին, որ խաղաղասիրական ասպարէզում ամենամեծ ծառայութիւնները մատուցած կը լինի։ Անցեալ տարի այդ մրցանակը տրվեց Ֆրեդերիկ Պասսիին, որ համարվում է խաղաղասիրական շարժման նահապետը, մի մարդ, որ անգին և անգնահատելի ծառայութիւններ է մատուցել խաղաղութեան գաղափարի զարգացման, իր բազմաթիւ հեղինակութիւններով և նշանաւոր դասախօսութիւններով և ճառերով։ Վերջապէս, Ֆրեդերիկ Պասսին նախագահ է ֆրանսիական խաղաղասիրական ընկերութեան, որ նշանաւոր դեր է կատարում տասնեակ տարիներից ի վեր։ Այս տարվայ մրցանակի կանդիդատ համարվում է տիկին Սեվէրին, որ նոյնպէս խաղաղասիրական շարժման նշանաւոր առաքեալներից մինն է։ Սակայն այժմ, ինչպէս հաղորդում են եւրօպական լրագիրները, տիկին Սեվէրինին մի մրցակից է դուրս եկել՝ այն է Կ. Պօլսի պարսից դեսպան Միրզա-Րիզա-խանը, Թիֆլիսի նախկին հիւպատոսը։ Հիմնվելով այն հանգամանքի վրա, որ ինքը տարիներ առաջ Թիֆլիսում հրատարակել է մի ֆրանսերէն գրուածք «Դանիշմէնդ» անունով —մի վերին աստիճանի աննշան գրուածք— կօնֆերենցիայի ժամանակ Պարսկաստանի պաշտօնական ներկայացուցիչն է եղել, Միրզա Րիզա խանը գտնում է, որ ինքն ևս մեծ ծառայութիւններ է արել խաղաղութեան գործին և առաջարկում է իրան թեկնածու Նօբէլի մրցանակին։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

20 մայիսի

ՌԻԳԱ. Մայիսի 20-ին, առաւօտեան ժամը 8-ին ժամանեց Մեծ Իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրովիչը։ Երկաթուղու կայարանում Նորին Կայսերական Մեծութեանը դիմաւորեցին բարձր իշխանութիւնները։ Նա ուղևորվեց տաճար, այցելեց սրբազնագոյն Ագաֆանգելին. իսկ յետոյ գնաց ազնուականութեան պատրաստած նախաճաշին։ Մեծ Իշխանը արտակարգ գնացքով գնաց Կուրղենհօֆ, որպէս զի ներկայ լինի նորակոչ զինուորների վարժութիւններին։

ԽԱՐԿՕՎ. Մայիսի 17-ին պատահած երկաթուղային դժբախտութեան մանրամասնութիւններն այսպէս են. Բօրօմլ և Սմարօդինօ կայարանների մէջ ապրանքատար արագ գնացքը դուրս եկաւ ռելսների վրայից։ Ջարդվեցին 9 վագօն; սպանվեց մի կին, թեթև վէրքեր ստացաւ մի գիւղացի։ Վիրաւորված են կրտսեր կօնդուկտորը և զինուորը։ Պատճառը վագօնի զսպանակն է եղել։

ՎԱՐՇԱՎԱ. Մայիսի 20-ին Վարշավայում բացվում է շների ցուցահանդէս, որ տևելու է չորս օր։

ՄՕՍԿՎԱ. «Պիրոգօվ ընկերութիւնը» վերջացրեց իր խորհրդակցութիւնները թոքախտի դէմ կռւելու մասին։ Նա որոշեց խնդրել ընկերութեան վարչութիւնից, որպէս զի վերջինս աշխատի համառուսական մի ժողով գումարել։ Ցանկալի համարվեց հիմնել՝ մի կենտրօնական թանգարան, բիւրօ և գրադարան—Պիրոգօվի տանը կից,—հիւանդանոցում յատուկ բաժանմունք թոքախտաւորների համար. ապահովցնել բանուորների կեանքը. հրատարակել օրէնքներ բնակարանները բարեկարգելու մասին, շինել սանատօրիում և բժշկական կլինիկայում հիմնել յատուկ թոքախտային բաժանմունք, որպէս զի այդտեղ բժիշկներն ու ուսանողները ծանօթանան թոքախտի բժշկութեան կատարելագործված միջոցների հետ։

ՊԱՐԻԶ. Լրագիրները Ալժիրից տեղեկութիւն են ստացել, որ թնդանօթաձիգ զօրքը յարձակվելու է Ֆիգիգ օազիսի վրա, որպէս զի ձերբակալէ այն յանցաւորներին, որոնք երէկ յարձակւում էին գործել Ալժիրի գեներալ նահանգապետի վրա։ Նահանգապետը յայտնել է, որ Մարօկկայի իշխանութիւնն անկարող է պատժել Ֆրանսիայի դէմ գործող աւազակային խմբերին, ուստի Ֆրանսիան կատարեալ իրաւունք ունի ստիպողական միջոցներ ձեռք առնել։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Մարինսկի թատրօնի հրապարակում Գլինկայի արձանի հիմքը դրվեց։ Հանդէսին ներկայ էին հանգուցեալի քոյրը և ազգականները. ներկայ էին նաև Մեծ Իշխան Կօնստանտին Կօնստանտինովիչը, կոմս Գէորգի Գէորգիևվիչը և շատ բարձրաստիճան անձինք։

Երէկ Ֆրանսիացի պատգամաւորները ճանապարհ ընկան դէպի Մօսկվա։

21 մայիսի

ՍՕՖԻԱ. Իշխանը ճանապարհ ընկաւ դէպի Եբէնտալ։

Կ. ՊՕԼԻՍ. Ադրիանապօլսի վիլայէթի Կօվչաս գիւղի մօտ յամառ կռիւ տեղի ունեցաւ երեք հրոսակախմբերի և թիւրքական զօրքի մէջ. Հրոսակախմբերը կորցրին 8 սպանվածներ, իսկ թիւրքերը—5։ Մի ուրիշ հրոսակախումբ յարձակվեց Կադեկէյի թիւրքական բանակի վրա և սպանեց 5 զինուորների։

Լումայի և Խասի ալբանացիները նորից սկսեցին իրանց հակառակութիւնը բարենորոգումների դէմ։

ՍԱԻԴԱ. Ժօննարի վրա յարձակվելու լուրը ամբողջ Ալժիրում մեծ տպաւորութիւն թողեց։ Գեներալ նահանգապետին ամեն կողմից բուռն համակրանք են արտայայտում։ Ցարձակման ժամանակ սպանվել են 56 մարօկկացիներ և մօտ 20 էլ ծանր վէրքեր են ստացել։

ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿ. Ժելեզնօվօդսկում բացվեց բուժական սեզօնը։ Օրհնվեց նոր հիւանդանոցը և պետական հիւրանոցը։ Վերջնականապէս պատրաստված են այն բոլոր շինութիւնները, որոնք սկսված էին վերջին տարիներում։

ՏՕՄՍԿ. Ժամանեց Ունգարիայի առևտրական մինիստրութեան պատգամաւոր Եարօշը։ Գալու նպատակն է՝ ուսումնասիրել Սիբիրը և առևտրական յարաբերութիւններ հաստատել Սիբիրի և Ունգարիայի մէջ։

ԲԵԼԳՐԱԴ. Սկուպշչինայի երէկվայ ընտրութիւնների ժամանակ բոլոր ընտրվածները կառավարութեան կողմնակիցներ են։

ՍԱԻԴԱ. Ժօննար ընդունեց Մէխէրիում շատ

խալիֆներին, որոնք հաւատարիմ մնացին նրան իրանց հաւատարմութեան մէջ։ Ժօննար ասեց, որ մարոկեան մի քանի աւազակախմբերի արարքները չեն խանգարի Ֆրանսիային շարունակելու իր խաղաղ քաղաքակրթական աշխատանքը։ Նա ապա ուղեւորվեց Կրէյդէր, ուր տեղացիների պարագլուխները յայտնեցին նրան իրանց հաւատարմութիւնը։

ԲՐՈՒՍՍԷԼ։ Միջազգային շաքարային յանձնաժողովը գումարվեց մայիսի 19-ին։ Ներկայ էին մօտ 30 օտար պետութիւնների ներկայացուցիչներ։

ՍՕՖԻԱ։ «Державенъ Вѣстникъ» հրատարակեց իշխանի դիմումը ժողովրդին, որի մէջ յայտարարվում է, որ ընտանեկան հանգամանքներով, իշխանը գնում է արտասահման և խնամակալ է նշանակում մինիստրների խորհուրդը։—Կառավարչական շրջաններում հաւատացած են, որ կաջողվի Նաչեվիչի միսսիան և մեծ նշանակութիւն չեն տալիս ապստամբների նոր ընդհարումներին Թիւրքաց զօրքերի հետ։ Ցոյց ունեն, որ եւրոպական պետութիւնները չեն խանգել տալ իրանց Թիւրքաց անփաստ զեկուցումներով և իբր թէ րէֆօրմներ մտցնելով։—Բօլգարական լրագիրները հաղորդում են նոր ընդհարումների և բաշիբոզուկների գազանութիւնների մասին։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻՆ

նախկին տարիների նման, մայիսի 15-ից ընդունում է հիւանդներին Կովկասեան հանքային ջրերում։

Հասցէն. Пятигорскъ, Верхній Бульваръ, д. Султанъ-Гирея. 5—10

ՊԱՏՐԱՍՏ Է

տպագրութեան համար

«ՆԻՒԹԵՐ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԱՊԱԳԱՅ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ»

աշխատութիւնը, բաղկացած երկու մասից։ Մասն Ա.—«Թատրոնի սկզբնաւորութիւնն ու նրա զարգացումը ռուսահայերի մէջ, սկզբից մինչև 1879 թ.» և Մասն Բ.—«Իշխան Նալբանդեան Ամատունու Թատրոնական շրջանը 1879—1883 թ.»։

Հրաւիրում ենք ձեռնհաս անձանց հրատարակելու։

Պայմանների մասին դիմել՝ Թիֆլիս, Ներսիսեան հոգևոր դպրոց, Բագրատ Տէր-Ղազարեանցին։ 3—3

ԲԺԻՇԿ Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

Ընդունում է մաշկաւորական սիֆիլիս, մարթու և վեներական ախտ ունեցող հիւանդներին։ Բժիշկօ-միկրօսկօպիական կաբինէտ, որտեղ ընդունվում են կաթի, խորխի, մէզի և արեան անալիզներ։

Առաւօտեան 11—1 ժ.
Երեկոյեան 4—6 ժ.

Բեբուտովսկայա փողոց № 41. տուն Արարատեանի։ Бебутовская ул. № 41. Домъ Араратова. 90—150

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

ԳԷՈՐԳ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Այս ամառ եւս կընդունի հիւանդներ կովկասեան հանքային ջրերում։ Հասցէն՝ Ессентуки. Главная Курсовая ул.. домъ Квартовкиной. (ե. հ. կ.) 9—10

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է

ԱՂՄԿԱՅՈՅՁ ԳՈՐԾԸ

գրքոյկը։ Գինն է 10 կոպ.

Դիմել՝ Баку, Т—во „Прометеусъ", Красноводская ул. 4—4

ՀՐԱՒԻՐԵՑԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ

ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ ՉԷՅԹՈՒՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԲՈՒՇԻՐՈՒՄ

(Հիմնված 25 տարուց ի վեր)

Հաղորդում է մանրամասն տեղեկութիւններ Պարսից ծոցի առեւտրի մասին, ունի ներկայացուցիչներ հարաւային Պարսկաստանի նշանաւոր կենտրոններում, ընդունում է յանձնարարութիւններ, գնում եւ վաճառում է ապրանքներ, փոխադրում է Եւրոպայից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Եւրոպա, դիւրամատչելի պայմաններով։—Հասցէն. Zeytoon B. G. Buchier Persian-Bulf. 93—100

ԳՈՒՏՏԵՆԲԷՐԳ

գրախանութում վաճառվում են՝

ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ

հետևեալ աշխատութիւնները.

ԷՎԷԼԻՆԱ	50 կոպ.
Նոյնը թարգմ. ռուսերէն. . .	70 »
ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ . . .	20 »
Նոյնը թարգմ. ռուսերէն. . .	25 »

Դիմել.—Книж. магаз. „Гуттенбергъ" д. Лалаева, Дворцовая, Галустяну. 1—10

«ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» գրախանութում վաճառվում է

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

Տ Ա Ղ Ե Ր

Հեղինակի պատկերով և Լէօ-ի առաջաբանով։

Գինն է 40 կոպէկ։

Դիմել. Книжный магазинъ „Гуттенбергъ„, (Дворцовая). 1—3

Տպագրվում է

ԱՇՈՏ ԵՐԿԱԹ

Պատմական վէպը, երրորդ տպագրութեամբ։ Գինը մէկ րուբլի։ Մինչև լոյս տեսնելը գումարով գնողներին նշանաւոր զիջումն։ Դիմել հեղինակին՝ Тифлисъ, Баграту Айвазянцу. 1—2

Իւրաքանչիւր գրասեղանի վրա պէտք է լինի դազի միջոցով վառվող

„ՀՐԱՇՔ"

ճրագը, որ ունի զօրեղ լոյս սկսած 50 մոմի լոյսից մինչև 300 մոմի լոյսը։

Ունի արևի լոյսի յատկութիւն. այրվում է առանց ապակու։ Իր յատկութեամբ գերազանց է էլէկտրական լոյսից։ Միանգամայն անվտանգ է։ Նրա հետ վարվելու եղանակը շատ պարզ է։ Ծախսը մի ժամում 1 կոպէկից աւելի չէ։

Գինը 8 րուբլի է։

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

Կ. ԲՕԲԻԼԵՎԻ ՄՕՏ

Թիֆլիս. Ալէքսանդրեան այգու հանդէպ. «Գրանդ-Օտէլ» հիւրանոցի կողքին։ 2—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ

Նախկին օրդինատոր «Ս. Պետերբուրգի Աչքաբուժական Հիւանդանոցի»

ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Ընդունում է աչքի հիւանդութիւն ունեցողներին ամենայն օր.

Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7

Հասցէն. Վելիամինօվսկայա փ. տ. № 8։ 9—10

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄՈՒԶԷՅԻ ԴԻՐԵԿՏՕՐԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ

իւղաներկով նկարած թանգագին պատկերներ, փորագրութիւններ, «Շրեմէյեր» գործարանի դաշնամուր, կախովի լամպա, կարեմեքենայ, ամարանոցի կահ-կարասիք, ծաղիկներ և այլ մանր առարկաներ։ Կարելի է տեսնել ամեն օր, առաւօտեան ժամի 11-ից մինչև 3-ը։ 2—2

ПОСОБІЕ ДЛЯ ТОРГОВЦЕВЪ

Законы, ограждающіе интересы торговцевъ противъ неисправныхъ должниковъ. О штрафахъ и наказаніяхъ. Уставы: Гербовый и вексельный. Формы векселей и прошеній. 1903 г. Ц. 20 к., съ пересылкой 25 к. Обращаться ко всѣмъ книгопродавцамъ или къ издателю: въ Александрополь, Д. Попандопуло.

Книгопродавцамъ уступка 30%. 3—5

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՕՐ. Ս. ՃԵՐՄԱՋԵԱՆԵԱՆ

Շարունակում է հիւանդների ընդունելութիւնը։

Առաւօտեան ժամը 9—2
Երեկոյեան ժամը 5—7

(կ. կ.) 65—105

● **ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԼԱԲՕՐԱՏՕՐԻԱ** ●

Գ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆԻ

Դոկտոր քիմիական գիտութիւնների

Ընդունում է ամեն տեսակ նիւթերի և հանքերի անալիզներ (որակական և քանակական)։

Հանքերի մանրամասն ուսումնասիրութիւններ և հետախուզութիւններ։

Դիմել հետևեալ հասցէին. Докторъ Г. Пастермаджіанъ. Вельяминовская ул., 19. ТИФЛИСЪ. 6—10

ՀԱՅ ԾՆՈՂՆԵՐԻՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԴՊՐՈՑ

ԼՕԶԱՆ, ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

Երկրորդ տարի

(16-րդ անգամէն սկսեալ. Ձմեռուան վերամսեային դասերը կը սկսին օգոստ. 1/14-ին)

Արևելեան կամ հայկական դպրոցը կընդունի 10-էն 20 տարեկան աշակերտներ, որոնց կուտայ, ծնողներու բաղձանքին համեմատ, գիտական, գրական, առևտրական կամ արդիւնաբերական առողջ ու հիմնաւոր կրթութիւն՝ ներդաշնակօրէն և սերտ կերպով միացած ազգային հիմնական դաստիարակութեան հետ։ Մեր հայ սաները կուսանին, և այս՝ առանց ունէ մասնաւոր վճարումի, հայոց լեզու (ռուսահայ և տաճկահայ բարբառ), մատենագրութիւն հայոց (հին և նոր), հայոց պատմութիւն և այլն։ Ռուսահայ աշակերտները կարող են նաև ուսանիլ ռուսաց լեզուն։

Դպրոցիս տարեթոշակը, նկատած իր ընծայած բազմաթիւ իրական առաւելութիւններուն, անօրինակ կերպով չափաւոր է։—Ընտանեկան կեանք։—Դպրոցիս յայտագիրը ամեն ուզողի կը ղրկուի։

Տնօրէն՝ Մ. Նալբանդեան, դոկտ. գիտութեանց՝ պրիվատ-դոցենտ

1) Longeraie, Lausanne, Suisse 20—27

Թիֆլիսի Կենտրոնական Գրավաճառանոցում

վաճառվում են՝

ԲՈՒԴՈՒՂԵԱՆ Ա. բժ., Բուն և երազ, մէկ պատկերով, Պետերբ. 1903 թ. գ. 25 կ., Ստամոքսի կատարը, մէկ պատկերով—20 կ., Ուղեղի սիֆիլիսը (գլխի և ողնաշարի)—20 կ. և բոլոր միացած գրքոյկները։

ԱՐԾՐՈՒՆԻ Վ. բժ., Նորածին երեխաների հիւանդութիւնները, նկարներով—5 կ., Մէ ծխիր—5 կ., Ինֆլուէնցա կամ նոր ցաւ, նկարներով—3 կ., Դողէրոցք կամ մալարիա, նկարներով—5 կ., Թոքախտ կամ բարակացաւ (նկար).—10 կ., Վարակիչ հիւանդութիւնները և նրանց թոյնը, 23 նկարներ.—15 կ. և Մէ խմիր, բ. տիպ, նկար.—5 կ.։

ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ ԷՄ., Դէպի վեր, դրամատիկական պօէմա, Խաչատուր Աբովեանի, Ուսուցչապետ Պարրոտի ճանապարհորդութիւնը Մասիս սարի գլուխը—10 կ.

ՃՈՒՂՈՒՐԵԱՆ, Յար, քահ., Դիւղի այրին—15 կ., Աղքատի հալը—25 կ.։

Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. (ո. ե.) 5—5

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

„Ն Ա Դ Ե Ժ Դ Ա"

ծովային, գետային եւ ցամաքային ապահովագրութեան, ապրանքների տեղափոխութեան եւ գոյքերը կրակից ապահովագրելու համար։

ՀԻՄՆՎԱԾ Է 1847 ԹՈՒԻՆ

Հիմնական դրամագլուխը . . . . . . 1,650,000 րուբլի
Պահեստի դրամագլուխը . . . . . . 2,664,808 »

I. ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ.

Աւելի քան 300 գործակալութիւններ եւրոպական Ռուսաստանի, Կովկասի, Միջին Ասիայի, Սիբիրի եւ Հեռաւոր Արեւելքի բոլոր նշանաւոր տեղերում, նոյնպէս եւ ներկայացուցիչներ արտասահմանի գլխաւոր քաղաքներում։

Տեղափոխութիւն ամեն տեսակ բեռների եւ իրերի, որոնց ընդունելութիւնը եւ յանձնումը կատարվում է թէ տանը եւ թէ պահեստներում ու խանութներում։

Յանձնումն բեռների ուղարկողների կողմից առաջարկված պայմաններով (վերադիր վճարներ ի հաշիւ ուղարկողների, դրամի փոխադրութիւն (переводъ) բեռները յանձնելու անցը հաւաքելու համար եւ այլն)։

Առժամանութիւն բեռների արտօնեալ պայմաններով տարբեր տեղերում՝ ապահովագրելով նրանց պահեստներում, որի համար շատ կէտերում կան ընդարձակ պահեստներ, յատկապէս բեռներ պահելու համար։

II. ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Սեփական մարդատար, ապրանքատար եւ ձգող շոգենաւեր, ծովային եւ գետային նաւեր (70 նաւ)։

Բեռնակիր եւ մարդատար նաւերի պարբերական հաղորդակցութիւն Վոլգա գետի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Րիբինսկից մինչեւ Աստրախան եւ Կասպից ծովի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Աստրախանից մինչեւ Պարսկաստանի ափերը։

Ամենաընդարձակ պահեստներ Նիժնիում (սիբիրական նաւամատոյցի վրա), Աստրախանում, Բաքւում եւ Կրասնովոդսկում։

Բեռները անընդհատաբար ուղարկելու համար ընկերութեան շոգենաւագնացութիւնը հաղորդակցութիւն է կապել երկաթուղիների հետ։ Այն ապրանքների տեղափոխութեան համար, որոնք ուղարկվում են Ռուսաստանից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Ռուսաստան, դրամութիւն ունի առանձին, բացառիկ առաւելութիւններով, համաձայնութիւն Պարսկական ապահովագրական եւ տեղափոխութեան ընկերութեան հետ։

III. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ։

ա) Ապահովագրութիւն բեռների, որոնք տեղափոխվում են թէ ցամաքային և թէ ջրային ճանապարհներով (ծովերով և գետերով)։

բ) Ապահովագրութիւն կրակից ամեն տեսակ գոյքերի։

գ) Ապահովագրութիւն ամեն տեսակ գծրագ դէպքերից ճանապարհին ամեն տեսակ նաւերի, շոգենաւերի, սաղաստանաւերի, վագոնների և վագոն-ցիստեռնների։

դ) Ապահովագրութիւն թանկագին իրերի և արժէքաւոր թղթերի, որոնք ուղարկվում են պոստով, ցամաքային և ծովային ճանապարհներով, համաշխարհային պոստային դաշնակցութեան բոլոր կէտերի մէջ։

Ապահովագրութիւններ ընդունվում են ինչպէս վարչութեան, այնպէս էլ ամեն տեղ ընկերութեան բոլոր գործակալութիւնների մէջ։

Բացի տեղափոխութեամբ զբաղուող գործակալութիւններից, կրակից ապահովագրելու գործերով մասնաւորապէս զբաղվում են էլի մօտ 350 գործակալութիւններ։

Ս. Պետերբուրգի «Նադեժդա» ընկերութեան վարչութիւնը գտնվում է Ս. Պետերբուրգում, Ադմիրալտէյսկի, պրօսպէկտի վրա, № 10-բորդ տանը։

Կոնտօրներ—ծովային շոգենաւագնացութեան համար՝ Բաքւում, գետային շոգենաւագնացութեան համար՝ Նիժնի-Նովգորոդում։

Թիֆլիսի գործակալութիւնը—Դվորցովայա փողոցի վրա, վրաց ազնուականների տանը։ Տելեֆոն № 108

(ե. ա. կ.) 80—120